

Большасць школьных канфліктаў вырашаецца раней, чым яны паспяваюць прывесці да сур'ёзных наступстваў. Але ёсць спрэчныя сітуацыі, якія цягнуцца не адзін год. Самыя цяжкія і складаныя сутыкненні адбываюцца паміж навучэнцам і настаўнікам. Не ведаючы ўсіх нюансаў, бацькі пачынаюць вінаваціць школу, абмяркоўваюць педагога, выстаўляючы яго не ў самым лепшым святле. У выніку аўтарытэт настаўніка падае, пра яго гавораць непахвальныя словы, і ніхто не хоча аддаваць дзяцей у той клас, дзе ён выкладае. Так, сітуацыя непрыемная. Але і яе можна вырашыць. Для гэтага трэба перастаць публічна крытыкаваць асобу настаўніка і навучыцца вырашаць праблемы не ў яго за спінай, а разам з педагогам. Пра тое, як правільна размаўляць з дзецьмі пра школу і настаўнікаў, якія тэмы можна закранаць, а якіх пытанняў лепш пазбягаць, раскажаў намеснік дэкана па ідэалагічнай і выхаваўчай рабоце гісторыка-філалагічнага факультэта старшы выкладчык кафедры псіхалогіі і карэкцыйнай работы факультэта педагогікі і псіхалогіі дзяцінства Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А.Куляшова **Арсеній Зурабавіч ДЖАНАШЫА.**

Крытыкаваць не асобу, а яе ўчынкі

— **Арсеній Зурабавіч, як бацькі павінны размаўляць з дзецьмі пра школу, у прыватнасці, пра настаўнікаў? Як навучыцца рабіць гэта правільна, тактоўна?**

— Узроставае развіццё і вопыт навучання дзіцяці ў школе істотна ўплываюць на асаблівасці такіх размоў. Безумоўна, жыццё дзіцяці ў школе, дзе яно праводзіць частку свайго дня самастойна, яго поспехі ці няўдачы ў вучобе, зносіны з настаўнікам, з аднагодкамі — у першую чаргу менавіта гэта выклікае цікавасць бацькоў, асабліва калі малыш вучыцца ў пачатковай школе. Вельмі добра, калі пытанне “Як справы ў школе?” не ператвараецца ў дзяжурнае або ў пагрозу (тое самае можна сказаць пра пытанне наконт адзнак) па меры сталення школьніка.

Размова з малодшым школьнікам можа быць пабудавана ў форме прамога і эпизодычнага кантролю яго дзейнасці і паводзін у школе. Бацькам праз свае пытанні важна даваць дзіцяці магчымасць раскажаць пра школу як мага больш: урокі, адзнакі, аднакласнікі, свае ўчынкі, пачуцці — што спадабалася, што не вельмі і чаму. Паступова, бліжэй да падлеткавага ўзросту, важна, каб і бацькі ў адказ знаходзілі магчымасць падзяліцца поспехамі і няўдачамі на сваёй рабоце. Звычайка абменьваюцца думкамі, уражаннямі аб сваёй дзейнасці дапамога фарміраваць у школьніка даверлівыя адносіны ў абмеркаванні школы. Гэта дапаможа зняць праблему хлусні аб тым, што адбываецца ў навучальнай установе, не дапусціць махінацый з дзецьмі (калі школьнік не прыносіць яго бацькам на подпіс, хавае адзнакі ці заўвагі і г.д.).

Зносіны ў сістэме адносін “настаўнік — бацькі”, “настаўнік — вучань” спецыфічныя і складаныя. Усім у гэтых адносінах важна навучыцца раздзяляць асабістае і дзелавое, вытрымліваць межы ў адносінах, разумець пачуцці і стан адно аднаго.

— **Ці ёсць моманты, абмеркавання якіх варта пазбягаць у размове са школьнікам?**

— Тут няма нейкіх асаблівых правіл. Дарослым важна трансліраваць дзіцяці з самага ранняга дзяцінства элементарныя паняцці аб вельнасці і канкрэтных спосабах яе праяўлення. Напрыклад, калі і абмяркоўваць, то не асобу чалавека, яго фізічныя даныя, знешні выгляд, а яго ўчынкі або дзеянні ў канкрэтнай сітуацыі. Кожны чалавек перш за ўсё чалавек, а значыць, яму могуць быць уласцівы пачуцці, інтарэсы, жаданні, ён можа памыляцца, і гэта нармальна.

Разам з тым заўсёды ёсць магчымасць вырашыць пытанні і праблемы

ў прамым дыялогу або з удзелам пасрэднага.

— **Давайце ўявім наступнае. Дзіця прыходзіць дадому злым, напрыклад, лічыць, што адзнака, якую яму паставілі, заніжана, што настаўнік несправядліва ацэньвае. Што ў такой сітуацыі рабіць бацькам? Як правільна супакоіць дзіця, якімі павінны быць наступныя крокі?**

— Такія сітуацыі — гэта даволі распаўсюджаная з’ява. Нязгода з адзнакай азначае, што школьнік рэфлексуе сваю вучэбную дзейнасць, хварэе за свой поспех, перажывае за няўдачу (з рознымі матывамі). Настаўнік у сваіх адзнаках павінен арыентавацца не толькі на пэўныя крытэрыі. Тут канфлікт часта ўзнікае па прычыне адсутнасці ўсялякіх тлумачэнняў настаўніка адносна выстаўленай адзнакі. Зразумела, на гэта можа не быць часу ці сітуацыя для агучвання падстаў або матываў, якія падштурнулі да выстаўлення пэўнай адзнакі, не дае магчымасці патлумачыць, чаму адбылося менавіта так. Аднак настаўніку важна звярнуць увагу на эмацыянальную рэакцыю на агучаную адзнаку і не пакідаць без увагі гэтыя эмоцыі, якімі б яны ні былі — станоўчымі ці адмоўнымі. Такім чынам, праблему можна навучыцца знімаць яшчэ ў класе.

У выпадку, калі дзіця прыйшло з праблемай дадому, бацькам важна таксама звярнуць на гэта ўвагу. Трэба распытаць і выслухаць школьніка да канца і па-дзелавому (бо гэта дзелавое пытанне) даць выхад яго эмоцыям. Распытайце дзіця прамымі ўдакладняючымі пытаннямі: “Хто?”, “Што?”, “Дзе?”, “Калі?”.

Разам з гэтым трэба быць асцярожным з ускоснымі пытаннямі кшталту “Чаму?” і “Навошта?”. Асабліва ў дачыненні малодшых школьнікаў. Няхай малыш раскажа як мага больш, з самага пачатку, з дэталямі. Можна паспрабаваць разам праіграць сітуацыю.

Дарэчы, будзе цудоўна, калі падчас абмеркавання адзін з бацькоў пастараецца паглядзець на апісаную сітуацыю збоку, безацэнна. Магчыма, гэта дапаможа зразумець, у чым заключана праблема. Што тычыцца школьнікаў-падлеткаў ці старшакласнікаў, то ім бацькі могуць раскажаць, як прынята вырашаць такія сітуацыі канструктыўна.

— **Які момант у канфлікце паміж дзіцем і настаўнікам можна лічыць крытычным? Што павінна здарыцца, каб бацькі пайшлі ў школу размаўляць з педагогам?**

— Аб характары зносін і адносін у школе бацькі могуць судзіць па эмацыянальным стане школьніка, яго агульным

настроі адносна школы. Галоўнае, — наладзіць і падтрымліваць псіхалагічны кантакт з дзіцем. Гэта асабліва важна ў перыяд падлеткавага ўзросту і ранняга юнацтва, калі вучоба па сваёй значнасці саступае месца зносінам з аднагодкамі. Калі бацькі заўважаюць прыгнечанасць, страх, відавочны негатывізм да школы або да асобных вучэбных прадметаў, гэта можа быць прычынай звароту да педагога, класнага кіраўніка, педагога-

Цяжкасці і вострыя моманты лепш абмяркоўваць у адкрытым і канструктыўным дыялогу. Гэта часта патрабуе намаганняў. Прасцей за ўсё абмяркоўваць за спінай, але гэта не вырашае праблему. Зусім.

псіхолога. Да крытычных сітуацый адносяцца таксама пераход на асабістае ці або фізічны гвалт, булінг. Гэтым з’явам адназначна не месца ў школе.

— **Як з пункту гледжання псіхалогіі трэба будаваць адносіны з настаўнікамі? Як не пераходзіць на асабістае?**

— Зносіны ў сістэме адносін “настаўнік — бацькі”, “настаўнік — вучань” спецыфічныя і складаныя. Уся справа ў тым, што гэтыя адносіны маюць вельмі значны эмацыянальны складнік. Увесь працэс навучання, а выхаванне тым больш, прасякнута эмоцыямі і пачуццямі, зносінамі. Выхаванне пачынаецца з разумення. Навучанне прадугледжвае аб’ектыўнасць у выстаўленні адзнак. Тут насамрэч многа тонкасцей: псіхіка і асоба ў школьнікаў развіваюцца, настаўнік выконвае свае прафесійныя абавязкі, бацькі заняты забеспячэннем дабрабыту сваёй сям’і... Усім у гэтых адносінах важна навучыцца раздзяляць асабістае і дзелавое, вытрымліваць межы ў адносінах, разумець пачуцці і стан адно аднаго. Цяжкасці і вострыя моманты лепш абмяркоўваць у адкрытым і канструктыўным дыялогу. Гэта часта патрабуе намаганняў. Прасцей за ўсё абмяркоўваць за спінай, але гэта не вырашае праблему. Зусім.

— **Не сакрэт: у школе можа ўзнікнуць канфлікт з-за асабістай непрыязнасці навучэнца і педагога. Што рабіць у такой сітуацыі?**

— Апытальны варыянт для бацькоў — стаць на час медыятарамі ў канфлікце. Напрыклад, у медыяцыі адзін з этапаў — высвятленне бачання канфліктнай сітуацыі бакоў. Важна растлумачыць сітуацыю: абмеркаваць з дзіцем прычыны непрыязнасці, таксама абмеркаваць сітуацыю з настаўнікам. Зноў жа — павышаная ўвага да фактаў. Акрамя прычын, трэба абмеркаваць, як бакі бачаць выхад з канфлікту: што павінна

адбыцца, каб гэтая сітуацыя вырашылася, больш не паўтаралася.

Важна сфакусіравацца на будучыні, а не на мінулым. Зразумела, што адбыўся канфлікт, што адносіны абвостраны, але што рабіць далей? Калі высветліцца, што хтосьці не мае рацыі, трэба знайсці ў сабе сілы прызнаць памылку (хоць часам гэта вельмі складана).

У практычнай псіхалогіі існуе цікавая пазіцыя адносна выбачэнняў дарослых у дачыненні да дзіцяці. Лічыцца, што дарослы павінен быць вельмі акуратным са словам “прабач”, прычым з ранняга дзяцінства. Гэтае слова разглядаецца як унікальнае, яно мае найвышэйшую каштоўнасць у прызнанні або адкупленні віны. Частае ўжыванне дарослым гэтага слова можа паступова абясцэніць яго і пакінуць дарослага абяззброеным у будучыні падчас прызнання віны (бо самыя каштоўныя словы ўжо прамаўляліся многа разоў). Разам з тым ужыванне слова “прабач” паказвае дзіцяці, як проста прызнаецца віна: дастаткова сказаць чароўнае слова — і ўсё, парадак. Што можа зрабіць дарослы для захавання каштоўнасці слова “прабач”? Дарослы можа выкарыстоўваць, напрыклад, такія выразы, як “я шкадую...”, “мне вельмі шкада, што...”. Яшчэ лепш, калі варыянты слова “прабач” будуць падмацаваны дзеяннямі дарослага па недапушчэнні промахаў са свайго боку ў

будучыні або ліквідацыі наступстваў гэтых промахаў (але не подкуп дзіцяці!). Такія ўчынкі дарослага ў дачыненні да малага могуць быць ацэнены па сваёй каштоўнасці.

— **Ці можна пасля школьнага канфлікту, у які былі ўцягнуты ў тым ліку бацькі, зноў пабудаваць даверлівыя адносіны?**

— Поўнага аднаўлення можа не адбыцца нават за ўвесь час навучання ў школе. Як вядома, канфлікт — гэта арганічнае для зносін сітуацыя. Так, яна крытычная, вострая. Аднак важней тое, як людзі выходзяць з канфлікту. Выхад можа быць канструктыўным, калі адносіны, сумесная дзейнасць становяцца больш паспяховымі, або дэструктыўным, калі адносіны або дзейнасць распадаюцца. Такое здарэцца. Пасля канфлікту адносіны ўжо ніколі не будуць ранейшымі. Самы лепшы спосаб пабудаваць даверлівыя адносіны — гэта поўнае шчырае высвятленне пазіцый і інтарэсаў усіх бакоў. Напрыклад, з дапамогай медыятара.

— **Арсеній Зурабавіч, ці можаце вы як псіхолог і спецыяліст па канфлікталогіі назваць сітуацыі, калі лепшым вырашэннем праблемы, каб далей не распальваць канфлікт і захаваць псіхіку дзіцяці здаровай, будзе перавод яго ў іншую школу?**

— Псіхалагічнае здароўе, як і самамытнае, можна развіваць. Цяжкасці, крызісы, канфлікты даюць чалавеку магчымасць набыць вопыт і справіцца з ім. Менавіта канструктыўнае вырашэнне дае чалавеку такія вопыт, развівае псіхалагічную культуру асобы, сацыяльныя навыкі, асертыўнасць, стрэсаўстойлівасць, рэфлексіўнасць. У далейшым гэта адзін крок да поспеху сённяшняга школьніка на іншых ступенях адукацыі, у кар’еры.

На мой погляд, крытычнай сітуацыяй з прыняццем рашэння аб пераходзе ў іншую школу можа быць булінг у любых яго праяўленнях, формах і стадыях. Асабліва калі ўсе рэсурсы вырашэння канфлікту ў школе вычарпаны і ёсць рэальная пагроза здароўю і жыццю навучэнца. Наогул, пераход у іншую школу — сур’ёзны крок для бацькоў і самага школьніка. Варта памятаць, што новая школа, новы клас — гэта дадатковы стрэс для школьніка, які накладваецца на канфлікт, што застаўся ў “старой” школе. Ці ёсць у вас пасля гэтага ўпэўненасць, што ў новай школе будзе лепш, больш бяспечна?